

Ένας ευφυής χρονικογράφος της εποχής του

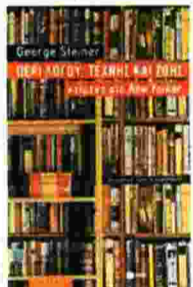
Τα δοκίμια του **Τζορτζ Στάινερ** στον «New Yorker» επιχειρούν να ανιχνεύσουν τις σχέσεις της τέχνης με την κοινωνία και την Ιστορία, με τις ανθρώπινες ανησυχίες και τη ζωή

Τα κείμενα του Τζορτζ Στάινερ εντυπωσιάζουν με την απεριγραπτή πολυμάθεια, την εμπριβεία, την εκφραστική ευλυγισία και τη γλωσσική δεινότητα του συγγραφέα τους

GEORGE STEINER
Περί λόγου, τέχνης και ζωής
Κείμενα στο New Yorker

Επιμέλεια Robert Boyers. Μετάφραση Γιώργος Λαμπράκος. Εκδόσεις Πατάκη, 2016, σελ. 505, τιμή 19,70 ευρώ

ΤΗΣ
ΛΑΜΠΡΙΝΗΣ ΚΟΥΖΕΛΗ

Στα τέλη της δεκαετίας του 1980, όταν η μεταφρασεολογία ξεμύτιζε ως επιστημονικό αντικείμενο στα ελληνικά πανεπιστήμια, ένα αγγλόγλωσσο χειρτίδιο με τον τίτλο *After Babel* και με τον πύργο της Βαβέλ στο εξώφυλλο ήταν περιζήτητο στα σπουδαστήρια των φιλολογικών σχολών. Ο συγγραφέας του, καθηγητής Συγκριτικής Λογοτεχνίας στη Γενεύη, ισχυριζόταν ότι επικοινωνούμε μεταφράζοντας, σε όλες τις γλώσσες, ακόμη και στη δική μας. Κάθε επικοινωνιακή πράξη είναι μια μεταφραστική πράξη, υποστήριζε ο συγγραφέας του βιβλίου, που απαντούσε τουλάχιστον άπαξ στις βιβλιογραφικές παραπομπές κάθε ενημερωμένης για τις νέες τάσεις δημοσίευσης ή εργασίας. Όταν πλέον μεταφράστηκε στα ελληνικά αυτό το ευαγγέλιο της μεταφρασεολογίας (*Μετά τη Βαβέλ, Scripta*, 2004), η πρωτοποριακή αίγλη του είχε ξεφτίσει αλλά ο Τζορτζ Στάινερ, συγκριτολόγος, κριτικός λογοτεχνίας, κριτικός του πολιτισμού, δοκιογράφος και μελετητής του Χάιντεγκερ, του Ομήρου, της τραγωδίας και των κλασικών από όπου και αν προέρχονται – από την αρχαιότητα

ή από τη νεωτερικότητα – ήταν ήδη αναγνωρισμένο όνομα στην ελληνική εκδοτική αγορά. Το σύντομο δοκίμιο *Ο Όμηρος και οι καθηγητές* (Κουλτούρα, 1971 και τώρα Εκάτη, 2009) ακολούθησαν πολύ αργότερα *Η Σιωπή και ο ποιητής* (Ερασμος, 1997) και *Ο θάνατος της τραγωδίας* (Δωδώνη, 1988). Στη δεκαετία του 2000 κυκλοφόρησαν τα περισσότερα από τα συνολικά 17 έργα του Στάινερ που έχουν μεταφραστεί στα ελληνικά, μεταξύ των οποίων τα αυτοβιογραφικά *Errata* (Scripta, 2005).

Τρίγλωσσος, κοσμοπολίτης,

γιος διανοουμένων εβραίων της μεγαλοαστικής τάξης της Βιέννης, γεννημένος το 1929 στο Παρίσι και μεγαλωμένος στη Νέα Υόρκη, ο Στάινερ καταπιάστηκε στα γραπτά του με κάθε πτυχή της εβραϊκής και της χριστιανο-ευρωπαϊκής κουλτούρας, από τη Βίβλο και τον Όμηρο ως το Ολοκαύτωμα, σε κείμενα σαγηνευτικά στην ανάγνωση που εντυπωσιάζουν με την απεριγραπτή πολυμάθεια, την εμπριβεία, την εκφραστική ευλυγισία και τη γλωσσική δεινότητα του συγγραφέα τους.

Λόγος, Ιστορία και πολιτική

Πέρυσι κυκλοφόρησε στα ελληνικά το πρώτο του βιβλίο, το *Τολστόι ή Ντοστογιέφσκι* (Αντίποδες, 2015), και πρόσφατα μια χαρακτηριστική του ύφους του επιλογή είκοσι οκτώ κειμένων από τα εκατόν τριάντα δοκίμια που δημοσίευσε στο περιοδικό *New Yorker* μεταξύ 1967 και 1997. Αν τα δοκίμια του τόμου *Αξόδευτα πάθη* (Νεφέλη, 2001) επιχειρούσαν να αναδείξουν τις θεολογικές προϋποθέσεις της αναγνωστικής πράξης, τα δοκίμια στον *New Yorker* του νεοεκδοθέντος τόμου επιχειρούν να ανιχνεύσουν τις σχέσεις της τέχνης με την κοινωνία και την Ιστορία, με την επικαιρότητα και την πολιτική, με τις ανθρώπινες ανησυχίες και τη ζωή. Η ομαδοποίησή τους σε θεματικές ενότητες (Ιστορία και πολιτική,

Συγγραφείς και γραφή, Στοχαστές, Μελέτες ζωής) είναι μάλλον γραφειοκρατική, μιας και πρόσωπα του λόγου, Ιστορία, πολιτική και ζωή είναι σπόνδυλοι της ραχοκοκαλιάς κάθε δοκιμίου.

Πώς έγινε ο Μπόρχες οικουμενικός, πώς κατάφερε να εισδύσει σε πολλές κουλτούρες, πώς απέκτησε μια τόσο πλατιά φυσική απήχηση, αναρωτιέται (και απαντά) ο Στάινερ το 1970. Πώς το 1984 του Οργουελ έβαλε την υπογραφή του και την αξιολόγησε σε ένα κομμάτι του χρόνου κάνοντας όλη την Αμερική το 1983 να απορεί αν το 1984 θα μοιάζει με το 1984; Η έκδοση των *Επιστολών* (*Letters, 1913-1956*) του Μπρεχτ στα αγγλικά το 1990 προσφέρει την ευκαιρία για μια γλαφυρή διαδρομή στις αρχές, την εξέλιξη, τη μετάλλαξη και την επιβίωση των μαρξικών αρχών στον μετασοσιαλιστικό κόσμο σε ένα κείμενο που γράφεται λίγους μήνες μετά την Πτώση του Τείχους του Βερολίνου. Η έκδοση του *Caught in the Web of Words*, της βιογραφίας του λεξικογράφου και πρώτου επιμελητή του *Oxford English Dictionary* Τζέιμς Μάρει, αρχίζει με το λεπτομερές επιβλητικό πανόραμα της βικτοριανής κοινωνίας και καταλήγει σε ύμνο του πολυπράγμονος βικτοριανού ανθρώπου. Η κριτική για τον *Ανθρώπινο παράγοντα* του Γκρέιμ Γκριν το 1978 εκτυ-

λίσσεται σε άρθρο για την «κατασκοπική βιομηχανία» της εποχής διάσπικτο αναφορών στον Λε Καρέ και στον Κόνραντ, σε θρυλικούς πράκτορες της ΜΙ5 και σε κατασκόπους της βιβλικής Ιεριχούς και της ομηρικής *Ιλιάδας*. Το δοκίμιο για τη νέα αγγλική μετάφραση των *Θλιβερών τροπικών* του Λεβί-Στρος αποτελεί χαρτογράφηση του ακαδημαϊκού μικρόκοσμου και των μικροτήτων του και, μεταξύ άλλων, κωδικοποίηση της πορείας καθιέρωσης της θεωρίας και του ερμηνευτικού μοντέλου του δομισμού. Τα κείμενα είναι μόνο η αφορμή...

«Εξωτικές» εκφράσεις

Τη μετάφραση των δοκιμίων υπογράφει ο Γιώργος Λαμπράκος, με αξιόλογα μεταφραστικά διαπιστευτήρια στο παρελθόν, ενώ στην επιμέλεια της μετάφρασης συναντάμε την επίσης έμπειρη Ελένη Μαρτζούκου, πράγμα που σημαίνει ότι ευθύνες, έπαινοι και σφάλματα είναι εδώ μοιρασμένα, όπως στην περίπτωση της ευρηματικής αλλά «εξωτικής» και ακατανόητης έκφρασης «βιώσιμη κριτική» («enduring vitality of criticism» στο πρωτότυπο) που απαιτεί ενδογλωσσική α Λα Στάινερ μετάφραση για να καταλήξουμε στο κοινό ζήτημα της επιδραστικότητας και της αντοχής στον χρόνο μιας κριτικής που δημοσιεύεται σε εβδομαδιαίο έντυπο.

Ημιτελή αλλά απολαυστικά

Χειμαρρώδης, ορμητικός, μια εγκυκλοπαίδεια συσχετισμών από τον Πλάτωνα ως τον Χριστό, τον Φρόνιτ και τον Κέσλερ, ο Στάινερ έχει στις ΗΠΑ οπαδούς και αντιπάλους. Όσοι δυσπιστούν απέναντί του τού καταλογίζουν στόμφο και μεγαληγορία, μελοδραματική ένταση στο ύφος, επίπλαστη εμπριβεία και εντυπωσιοθηρικό ψευτοδιανοουμενίστικο βερμπαλισμό. Δεν είναι διανοούμενος, αλλά κάποιος που υποδύεται τον διανοούμενο, λένε οι κακεντρεχείς, γι' αυτό και δεν δίδαξε σε αμερικανικό πανεπιστήμιο. Τον απέρριψαν οι ονομη αντισημίτες προτεστάντες των πανεπιστημίων της Ivy League,

αντιπάσσουν οι υποστηρικτές του. Οπωσδήποτε, είναι απολαυστικός, μολονότι δεν είναι εξίσου σπιβαρός με μεταγενέστερους κριτικούς του *New Yorker*, όπως ο βιβλιοκριτικός Τζέιμς Γουντ ή ο κριτικός του πολιτισμού Ντάνιελ Μέντελσον. Υπάρχει κάτι ημιτελές στα δικά του δοκίμια, σε νεφελώδεις επιχειρηματολογίες όπως «ο οικουμενισμός του Μπόρχες είναι μια βαθιά αισθητή φανταστική στρατηγική, μια χειρονομία σε επαφή με τους δυνατούς ανέμους που πνέουν από την καρδιά των πραγμάτων». Ωστόσο, ο Στάινερ του *New Yorker* παραμένει ένας ευφυής χρονικογράφος της εποχής του, που ερεθίζει τη σκέψη και προκαλεί τη φιλαναγνώσια.